

NUMERO 23 HIVERN-PRIMAVERA 2022 PVP 10,00 € REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU I CULTURA POPULAR

CA NE MÀ S

#23

DOSSIER CENTRAL
BANDES DE MÚSICA,
VERTEBRACIÓ
TERRITORIAL
I CONSTRUCCIÓ
IDENTITÀRIA

#23

**BANDES DE
MÚSICA,
VERTEBRACIÓ
TERRITORIAL
I CONSTRUCCIÓ
IDENTITÀRIA**

ens
de l'associacionisme
cultural català

Associacionisme
Cultural **Català**

CANEMÀS

REVISTA DE
PENSAMENT ASSOCIATIU
I CULTURA POPULAR

NÚMERO 23 | HIVERN-PRIMAVERA 2022

Premi BEST 2018 a la societat a una iniciativa de comunicació, concedit per l'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya

Entitat acreditada per la UNESCO per la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial

Direcció Antoni Serés

Coordinació Elena Calzada i Guillem Carreras

Consell de redacció Gemma Aguilera, Pere Baltà, Elena Calzada, Guillem Carreras, Oriol Cendra, Enric Cirici, Cristina Costa, Èric Jover, Joan Maluquer, Rosa Maria Provencio, Josep Santesmases i Antoni Serés

Consell Assessor Xesc Alemany, Ramon Arnabat, Elvira Asensi, Victor Baroja, Lluís Bellas, Elena Calzada, Guillem Carreras, David Cao, Anna Costal, Montserrat Garrich, Àngels Mach, Pepa Nogués, Carme Oriol, Maria Antònia Pujol, Rosa Maria Provencio, Antoni Serés i Carla Valentino

Edita Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Carrer València 558, 6è 1a, 08026 Barcelona, el Barcelonès.

Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat

Disseny gràfic Victor Riba

Correcció lingüística Albert Lavila

Portada 50è aniversari de la FSMCV | Cipriano Fornas

PVP 10,00 €

Subscripció 17,50 € (2 números) - canemas@ens.cat

Impressió Impremta Pagès

ISSN 2014-5519

Dipòsit legal B-4484-2012

Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de *Canemàs: revista de pensament associatiu i cultura popular* només s'expressa a l'editorial.

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Amb el suport de:

SUMARI

04 EDITORIAL: UNA NOVA ETAPA?

ARTICLES

06 L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya compleix cent anys

Marta Grassot Radresa

22 Les claus per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial a Catalunya

Lluís Bellas

36 «Quan s'enlairen els coets»: L'ús de la pólvora en la nostra festa

Nil Rider

46 Museografiar immaterialitats. A propòsit de l'exposició «Faltar o morir» de L'ETNO

José María Candela Guillén i Raquel Ferrero i Gandia

60 Rafel Ginard Bauçà, el folklore com a passió

Andreu Ramis Puig-gros i Miquel Sbert i Garau

76 DOSSIER CENTRAL

Bandes de música, vertebració territorial i construcció identitària

DIRECTORA *Elvira Asensi Silvestre* ARTICULISTES *Joan J. Adrià i Montolío, José R. Pascual-Vilaplana, Frederic Oriola Velló, Juan Vicente Martín Devesa, Isabel Asensi Moisés i Joan Antoni Ballester*

CRÒNICA

130 El relançament dels Pastorets. Crònica del IV Congrés de Pastorets de Catalunya

Guillem Carreras

ENTREVISTA

146 Pere Baltà i Llopart: «El moviment associatiu s'ha convertit en una de les nostres característiques identitàries»

Joan-Ramon Gordo i Joan Maluquer

160 RESSENYES

172 GARBELLS DE CULTURA POPULAR

El Canigó, la nit de Sant Joan (1586)

174 ARA FA DEU ANYS

178 10È ANIVERSARI DE CANEMAS

Joan-Ramon Gordo

180 LA PREGUNTA

182 LA INSTANTANIA

184 ARTICULISTES

UNA NOVA ETAPA?

El Departament de Cultura ha reprès els tràmits per aprovar la Llei del patrimoni cultural immaterial català i de l'associacionisme cultural. La suspensió de l'autonomia primer, i els continus canvis en la conselleria després, havien tingut encallada la nova normativa, impulsada el 2016 pel conseller a l'exili Lluís Puig. Caldrà analitzar el contingut definitiu del redactat, i veure com es vehicula amb altres normatives que desitja aprovar el Govern de la Generalitat: la Llei del foment de l'associacionisme i la Llei dels drets culturals.

Els canvis legislatius previstos s'estan concebant en un context de moderat optimisme en els col·lectius de cultura popular. Deixem enrere les restriccions imposades durant dos anys, hem recuperat la normalitat en l'organització d'esdeveniments. Els pròxims mesos començarem a intuir quin ha estat l'impacte de la covid-19 en l'associacionisme cultural. Possiblement encara és massa aviat per saber si el virus ha provocat un parèntesi forçat o canvis estructurals de fons en el gruix d'entitats catalanes. Sigui quin sigui l'escenari, la pregunta és la mateixa: què podem fer les entitats per ser útils socialment per al conjunt de la ciutadania, i en concret per a aquells sectors de la població amb menys accés a la cultura?

CONTINGUTS DEL CANEMÀS 23

L'esmentada Llei del patrimoni cultural immaterial i de l'associacionisme cultural marcarà les polítiques públiques en aquest àmbit durant les pròximes dècades. Per aquest motiu hem dedicat dos articles del *Canemàs* a reflexionar sobre dos àmbits del patrimoni immaterial. En una reflexió molt útil per clarificar conceptes, Lluís Bellas defensa la necessitat d'apostar per una visió holística del patrimoni (material i immaterial). Des del Museu Valencià d'Etnologia, els conservadors Raquel Ferrero i José María Candela expliquen la importància que té la museologia per assolir aquest objectiu.

L'historiador Nil Rider ens trasllada de nou al carrer per fer-nos descobrir els usos festius de la pirotècnia. Considera que moltes persones deixarien de referir-s'hi com a soroll si comprenguessin els significats dels petards o de les galejades.

A *Canemàs* ens agrada recordar les efemèrides i figures destacades. En aquest número, era pràcticament obligat tractar sobre el centenari de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC), impulsat el 1922 pel mecenes Rafael Patxot. Marta Grassot, responsable del Centre de Documentació de l'Orfeó Català, ens parla d'un tema poc

tractat: el llegat etnològic que va deixar el fons fotogràfic de l'OCCPC. Un altre Rafael, de cognom Ginard, és el gran responsable del *Cançoner Popular de Mallorca*, en el qual es recopilen més de quinze mil cançons. Andreu Ramis Puigros i Miquel Sbert i Garau ens descobren l'aportació d'aquest folklorista, malauradament massa desconegut.

Seguint la línia iniciada fa un parell d'anys, en aquest número també queden reflectits els congressos organitzats des de l'associacionisme cultural. El periodista Guillem Carreras fa una síntesi de les aportacions del IV Congrés de Pastorets de Catalunya, celebrat a l'Espluga de Francolí el 12 de març.

El dossier central, dirigit per Elvira Asensi, està dedicat a les societats musicals. Una anàlisi àmplia que incideix en les diferents realitats de les bandes arreu dels Països Catalans, i també en la funció social que desenvolupen, més enllà de l'oci i el gaudi personal: com a element de cohesió —i també enfrontament— municipal, en el foment de les relacions generacionals, o en la popularització d'obres considerades d'*alta cultura*. El monogràfic inclou les aportacions de Joan Josep Adrià Montolí, José R. Pascual-Vilaplana, Frederic Oriola Velló, Juan Vicente Martín Devesa, Isabel Asensi Moisés i Joan Antoni Ballester Coll.

Qui més qui menys coneix en Pere Baltà, un estudiós de l'associacionisme cultural i també una figura clau, a principis dels anys vuitanta, en la creació de les federacions d'àmbit nacional. Joan-Ramon Gordo i Joan Maluquer hi han conversat per recordar la seva trajectòria i conèixer què opina sobre les dinàmiques actuals dels col·lectius de cultura popular.

Com és habitual, la revista es clou amb una selecció de ressenyes sobre algunes publicacions dels darrers mesos. En les seccions, recordem els continguts del *Canemàs* n. 3; transcrivim el discurs pronunciat per Joan-Ramon Gordo en l'acte de celebració del desè aniversari de la revista, celebrat a Ripollet el 22 de febrer; reproduïm un fragment de les *Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent*, de Francesc Comte (1586); preguntem a activistes culturals si consideren que les entitats treballen prou bé per incorporar els nous a la cultura i la llengua catalanes, i finalment, dediquem la instantània a la transhumància als Pirineus.

Gaudiu molt de la lectura.